

Кочарян Артур Борисович,
кандидат педагогічних наук,
старший співробітник відділу проектування розвитку обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
a.kocharyan@ukr.net

ОСВІТНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ПУБЛІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто систему освітніх умов, необхідних для ефективного реалізації моделі залучення учнів до публікаційної діяльності. Окреслено організаційні, методичні, психолого-педагогічні, технологічні, етичні, мотиваційні та партнерські чинники, що забезпечують розвиток наукової культури учнів. Підкреслено значення комплексного підходу, який поєднує формальну та неформальну освіту, наставництво, цифрові технології та академічну доброчесність. Запропоновано практичні орієнтири для створення шкільного середовища, сприятливого до публікаційної активності учнів.

Ключові слова: публікаційна діяльність учнів; освітні умови реалізації моделей наукової освіти; наукова комунікація; академічна доброчесність; мотивація; наставництво.

У сучасних умовах розвитку освіти, яка орієнтована на формування дослідницької компетентності, критичного мислення та академічної доброчесності, особливої актуальності набуває питання створення освітніх умов для залучення учнів до публікаційної діяльності. Публікаційна активність школярів є не лише засобом самореалізації та творчого самовираження, а й важливим інструментом становлення їх як майбутніх науковців, здатних до самостійного мислення, аналізу, аргументації та представлення власних результатів.

Модель залучення учнів до публікаційної діяльності передбачає поетапне формування у здобувачів освіти здатності здійснювати дослідження, створювати текстові наукові продукти та презентувати їх у різних форматах – від шкільних збірників і блогів до фахових електронних журналів [1; 2]. Проте реалізація цієї моделі буде ефективною лише за умови створення відповідного освітнього середовища, яке інтегрує педагогічні, психологічні, організаційні та технологічні аспекти підтримки учнівської наукової творчості [3; 4].

Під освітніми умовами ефективного реалізації моделі розуміємо сукупність організаційних, педагогічно-методичних, технологічних та соціально-психологічних чинників, що забезпечують цілісний процес формування публікаційної культури учнів. Вони визначають, наскільки шкільне середовище сприяє розвитку дослідницьких здібностей, формуванню внутрішньої мотивації, розумінню етичних принципів публікаційної діяльності та застосуванню сучасних цифрових інструментів.

Вивчення та узагальнення досвіду закладів освіти України, а також результати власної експериментальної діяльності [5] засвідчують, що ефективність моделі значною мірою залежить від системності та цілеспрямованості створених освітніх умов. Вони мають формувати не лише знання і навички, а й відповідне ціннісне ставлення до наукової праці [6]. Саме тому розгляд освітніх умов реалізації моделі залучення учнів до публікаційної діяльності є ключовим кроком до побудови сталої системи підтримки молодих дослідників.

Ефективна реалізація моделі залучення учнів до публікаційної діяльності потребує створення цілісного комплексу освітніх умов, які забезпечують не лише розвиток дослідницьких і комунікативних навичок, а й формування внутрішньої мотивації, академічної доброчесності, відповідальності та самоорганізації. Такі умови мають інтегруватися в систему формальної й неформальної освіти, охоплюючи організаційні, педагогічні, психологічні та технологічні компоненти навчального середовища.

Нижче ми виокремили наступні умови: організаційні умови створення освітнього простору, методичне забезпечення, психолого-педагогічні умови, наявність цифрової інфраструктури та інформаційно-комунікаційна компетентність, етичні та соціо-культурні умови, мотиваційні умови, партнерські та мережеві умови.

Організаційні умови створення освітнього простору.

Організаційні умови визначають структурну основу впровадження публікаційної діяльності в освітній процес. Вони охоплюють створення локальних положень про наукову та публікаційну активність, заснування шкільних наукових рад, редколегій або клубів молодих дослідників. Важливо забезпечити сталість публікаційних практик через щорічні форуми, конференції чи дні науки. Ефективною є модель гнучкого управління проєктами, яка дозволяє інтегрувати дослідницькі завдання у міжпредметні модулі. Організаційна культура школи має підкреслювати цінність дослідницької праці, створюючи простір для спільної діяльності учнів, учителів і менторів. Підтримка адміністрації та партнерські зв'язки з позашкільними установами формують стабільну систему розвитку учнівської наукової творчості.

Основою реалізації моделі є створення освітнього простору, де публікаційна діяльність розглядається як невід'ємна частина освітнього процесу. До першочергових умов належить створення у закладі освіти чіткої організаційної системи підтримки публікаційної діяльності. Це передбачає інституційну підтримку - введення публікаційної діяльності в навчальні програми, планування конкурсів, воркшопів, секційних засідань, створення шкільних наукових журналів або блогів; розроблення шкільної стратегії або локального положення про науково-дослідницьку та публікаційну активність учнів.

Також це і відповідний розвиток педагогічної команди – підготовка вчителів-менторів, які володіють навичками академічного письма, рецензування та цифрових публікаційних інструментів. Успішна практика передбачає проходження ними курсів підвищення кваліфікації, зокрема тих, що проводяться Інститутом обдарованої дитини НАПН України [7].

Важливо виокремити гнучку систему управління навчальними проєктами, яка дозволяє інтегрувати індивідуальні й групові дослідження у навчальний процес. Це може бути реалізовано через елементи STEM/STEAM-освіти, проєктне навчання, міжпредметні модулі.

Окремо варто зазначити про партнерські зв'язки із закладами позашкільної освіти, університетами, науковими товариствами, які забезпечують учням доступ до сучасних лабораторій, бібліотек, дослідницьких ресурсів.

Важливо аби публікаційна діяльність мала сталість – не як одноразовий захід, а як системна частина освітнього процесу. Доцільним є введення щорічних «днів наукових публікацій» або шкільних наукових тижнів, під час яких учні презентують і публікують свої роботи.

Методичне забезпечення

Методичне забезпечення є ключовим елементом у формуванні професійної компетентності педагогів і учнів. Воно має охоплювати створення навчально-методичних пакетів із прикладами статей, алгоритмами підготовки публікацій, інструкціями з оформлення та рецензування. Доцільно впроваджувати курси або модулі з публікаційної грамотності, що поєднують теорію та практику академічного письма. Використання платформ Moodle чи Google Classroom дозволяє забезпечити дистанційну взаємодію та контроль прогресу. Особлива увага приділяється системі внутрішнього рецензування, яка формує в учнів розуміння наукової критики. Успіх методичного супроводу залежить від готовності вчителя виступати наставником, консультантом і редактором водночас.

Ефективність реалізації моделі залежить від рівня професійної підготовки педагогічних працівників. Учитель повинен не лише бути наставником у процесі створення статті, а й володіти компетентністю у сфері наукової комунікації, академічного письма, антиплагіатних стандартів та цифрових платформ публікації. Необхідною умовою є розробка системи навчально-методичного супроводу, яка містить: навчальні програми з елементами публікаційної грамотності (етика, структура наукової статті, методологія дослідження, оформлення посилань); електронні освітні курси для асинхронного й синхронного навчання з використанням платформ Moodle, Google Classroom або NEO LMS; методичні посібники та чек-листи для учнів і педагогів – алгоритми підготовки публікацій, інструкції щодо подання до журналів, приклади

оформлення статей, шаблони рецензій; систему внутрішнього рецензування: взаємна перевірка учнівських робіт, менторське рецензування вчителем, зовнішня експертиза педагогічних рад або запрошених науковців.

Методичне забезпечення має бути орієнтоване не лише на формальні вимоги публікацій, а й на розвиток навичок критичного мислення, наукової аргументації, цифрової грамотності. Використання практичних завдань і симуляцій (наприклад, «імітація подання статті до журналу») робить навчальний процес наближеним до реального наукового середовища.

Психолого-педагогічні умови

Психолого-педагогічні умови спрямовані на формування безпечного, підтримувального середовища, у якому учень може проявити себе як автор. Центральне місце займає принцип індивідуалізації – вибір теми, темпу, форми дослідження відповідно до здібностей та інтересів. Наставництво забезпечує постійний діалог між учнем і вчителем, сприяє саморефлексії та самоповазі. Позитивне підкріплення (сертифікати, публічне визнання) створює емоційно сприятливий клімат. Важливо також навчити учнів конструктивно реагувати на критику, бачити у рецензії не оцінку, а допомогу в розвитку. Такі умови забезпечують довіру, стимулюють творчість і підтримують мотивацію до пізнання.

Психологічний комфорт і внутрішня мотивація є базою публікаційної активності. Учень має відчувати, що публікаційна діяльність – це не примус, а можливість самовираження.

Саме тому публікаційна діяльність потребує психологічної підтримки учня, адже вона передбачає подолання страху публічного оцінювання, невпевненості у власних знаннях, труднощів у формулюванні ідей.

Ми можемо виокремити наступні ключові психолого-педагогічні умови:

1. Індивідуалізація навчання – добір тем відповідно до інтересів, рівня підготовки та особистих цілей учня.
2. Наставництво – постійна взаємодія учня з ментором, який не лише консультує, а й формує у вихованця відчуття професійної гідності та приналежності до наукової спільноти.
3. Підтримка внутрішньої мотивації – створення умов, де публікація сприймається не як примусова вимога, а як досягнення та привід для гордості.
4. Позитивне підкріплення – система визнання, сертифікатів, заохочень, публікацій у шкільних медіа, презентацій на «Днях науки».
5. Розвиток емоційної стійкості – навчання роботі з критикою, вміння конструктивно реагувати на рецензії та коментарі.

Реалізація зазначених умов дозволить створити довірливу атмосферу, де учні не бояться помилок і отримують підтримку під час рецензування; забезпечить індивідуалізацію навчання, надаючи свободи вибору теми, формату,

темпу роботи; впровадить системи позитивного підкріплення завдяки публічному визнанню, сертифікації, участі у конференціях.

Такі умови формують середовище довіри, де учень не боїться експериментувати, робити помилки й удосконалювати власну роботу.

Наявність цифрової інфраструктури та інформаційно-комунікаційна компетентність

Цифрова інфраструктура є матеріальною основою сучасної публікаційної діяльності. Вона охоплює забезпечення доступу до баз даних (Google Scholar, DOAJ, Scopus та ін.), використання програм для перевірки доброчесності (Unicheck, Turnitin та ін.), створення електронних архівів і репозитаріїв. Школа має впроваджувати навчання цифрової грамотності, зокрема правил цитування, оформлення метаданих, використання відкритих ліцензій. Важливим є розвиток командної роботи через онлайн-платформи – Google Docs, Padlet, Notion та ін. Таке середовище формує в учнів розуміння цифрової етики, вчить працювати у хмарних просторах і готує до участі у міжнародних наукових спільнотах.

Сучасна публікаційна діяльність неможлива без цифрової інфраструктури. Школа має забезпечити цифрове середовище, яке сприятиме не лише навчання, а й реальному публікуванню результатів досліджень.

Основні елементи такого середовища забезпечують доступ до наукових баз даних (Google Scholar, DOAJ, Scopus, Web of Science, «Наукова періодика України»). Важливим є використання цифрових інструментів для оформлення бібліографії (Zotero, Mendeley), перевірки академічної доброчесності (Unicheck, Turnitin) та створення візуалізацій (Canva, Datawrapper).

Не тільки знання про існування сучасних Онлайн-платформи для публікацій (Open Journal Systems, шкільні вебпортали, блоги, тематичні сайти), а й активне їх використання суттєво розвиває публікаційну діяльність всіх учасників освітнього процесу.

Інтерактивні ресурси для спільної роботи (Google Docs, Padlet, Notion) також важливі і саме вони забезпечують командну взаємодію учнів і педагогів під час підготовки статей.

В результаті такої діяльності на базі навчального закладу формуються електронні архіви та репозитарії, які накопичують і систематизують учнівські роботи, створюючи відкритий банк наукових матеріалів.

Варто зазначити, що окрім технічних інструментів, важливо навчити учнів цифрової культури публікації: правильне оформлення метаданих, дотримання авторських прав, використання відкритих ліцензій (Creative Commons) та правил цитування.

Етичні та соціокультурні умови

Етична культура є основою довіри у науковому середовищі. Учні повинні

усвідомлювати значення академічної доброчесності, унікальності власного тексту, справедливого авторства. Для цього доцільно впроваджувати модулі з етики публікацій, де розглядаються реальні приклади плагіату, фальсифікацій, конфліктів інтересів. Культура чесного письма формується через обговорення моральних дилем науки та роль дослідника у суспільстві. Організація тематичних заходів – «Днів академічної доброчесності», круглих столів і тренінгів із цитування – сприяє засвоєнню цінностей відповідальності й прозорості. Такі умови виховують молоде покоління науковців, орієнтованих на етичну поведінку й повагу до інтелектуальної власності.

Важливою передумовою також є і формування етичної культури публікаційної діяльності. Учні мають розуміти принципи академічної доброчесності, чесного авторства, відмови від плагіату, поваги до інтелектуальної власності.

Тому ми рекомендуємо впроваджувати навчальні модулі з академічної етики, що включають кейси порушень, приклади доброчесної поведінки, аналіз реальних ситуацій.

Ми радимо формувати ціннісні орієнтири через обговорення моральних аспектів науки, чесності в дослідженнях, відповідальності за результати.

Ми орієнтуємо створювати модель учнівської наукової спільноти, де кожен учасник відчуває себе частиною колективу, який працює на засадах взаємоповаги, відкритості та співпраці. Організація заходів з популяризації етики публікацій (дні доброчесності, круглі столи, тренінги з цитування) можуть бути прикладами такої діяльності.

Мотиваційні умови

Мотивація та творчість є рушійними силами публікаційної активності. Освітній простір має стимулювати самостійний пошук ідей, підтримувати ініціативу учнів. Ігрові та дослідницькі формати – наукові батли, квести, творчі лабораторії – підвищують зацікавленість і допомагають розкрити потенціал. Важливо надавати можливість вибору теми та способу представлення результатів – від класичної статті до мультимедійного проєкту. Формування «траєкторії успіху» дає учням змогу бачити власний прогрес, що підсилює віру у власні сили. Мотиваційно-креативні умови перетворюють публікаційну діяльність на особистісно значущий і натхненний процес.

Освітнє середовище має надихати на творчість. І для цього важливо забезпечити свободу вибору теми, коли учень сам визначає напрям дослідження, що стимулює інтерес і внутрішню відповідальність. Використання ігрових та дослідницьких форматів (наукові квести, інтерактивні симуляції, «наукові батли»), підтримка креативного мислення через використання візуальних, мультимедійних і міждисциплінарних форматів подання результатів (постери, відео,

подкасти); формувати траєкторію успіху, коли учень бачить власний прогрес від першої статті до участі у конференціях і реальних публікацій, - все це стає не формальною вимогою, а інтелектуальною пригодою, що формує впевненість, самооцінку та відчуття досягнення.

Партнерські та мережеві умови

Партнерські зв'язки розширюють можливості учнівської наукової діяльності. Співпраця зі ЗВО, науковими установами, громадськими організаціями створює автентичне академічне середовище. Мережеві платформи, конференції, шкільні фестивалі публікацій сприяють формуванню спільноти молодих дослідників. Обмін досвідом між школами через спільні онлайн-журнали чи блоги забезпечує безперервність комунікації. Такі умови допомагають учням відчутти себе частиною ширшого наукового контексту, розвивають комунікативні, соціальні та цифрові компетентності. Партнерство забезпечує сталість і наступність, а також підвищує статус учнівської наукової творчості у суспільстві.

Як ми вже зазначали, важливо забезпечити інтеграцію учнівської наукової діяльності у ширший академічний простір, а саме: партнерство з науковими установами, університетами, громадськими організаціями; участь у мережевих платформах і конференціях для школярів (наприклад, «Юний дослідник» Інституту обдарованої дитини НАПН України); включення учнів у онлайн-спільноти молодих дослідників у соціальних мережах і наукових форумах; обмін досвідом між школами шляхом, наприклад, проведення міжшкільних фестивалів наукової публікації, де учні презентують свої напрацювання. Такі зв'язки сприяють формуванню наукової ідентичності, соціальної активності й комунікативних компетентностей.

Висновок. Отже, освітні умови ефективної реалізації моделі залучення учнів до публікаційної діяльності мають інтегрований характер. Вони поєднують організаційно-педагогічні, методичні, психологічні, технологічні та етичні компоненти. Створення такого середовища перетворює процес публікації з одноразової дії на сталий освітній феномен, що формує покоління молодих дослідників – відповідальних, креативних і здатних до саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кочарян А. Б. Модель розвитку публікаційної діяльності юних дослідників: перспективи впровадження // Інноваційна педагогіка. – 2023. – Вип. 2(65). – С. 217–224. – Режим доступу: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/65/part_2/45.pdf.
2. Кочарян А. Б., Ковальова О. А. Організація публікаційної діяльності юних дослідників за допомогою відкритих електронних журнальних систем // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2022. – № 2(85). – С. 42–50. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732119/1/IOD_285__-42-50.pdf.

3. Кочарян А. Б. Особливості здійснення методичного супроводу реалізації експериментальних моделей наукової освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти // *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. – 2025. – № 1(96). – С. 63–70. – Режим доступу: <https://otr.iod.gov.ua/ojs/index.php/otr/article/view/133/225>.
4. Малихін О. В., Арістова Н. О., Рогова В. Б. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання // *Український педагогічний журнал*. – 2022. – № 3. – С. 68–76. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732123/1/6.pdf>.
5. Кочарян А. Б., Ковальова О. А. Експериментальна перевірка методики впровадження «Моделі залучення учнів до публікаційної діяльності» // *Освіта та розвиток обдарованої дитини*. – 2025. – № 3(98). – С. 20–27. – Режим доступу: <https://otr.iod.gov.ua/ojs/index.php/otr/article/view/269/260>.
6. Сікалюк А. І. Аналіз сутності поняття цінність у теоретичних наукових джерелах // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2014. – № 1. – С. 410–416.
7. Методичні засади залучення учнів шкіл та позашкільля до публікаційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iod.gov.ua/ua/osvitnya-diyalnist/pidvishchennya-kvalifikaciyi/3_metodichni-zasadi-zaluchennya-uchniv-shkil-ta-pozashkilliya-do-publikaciynoi-diyalnosti

Кочетова О. М.,

*практичний психолог КЗ «Харківський ліцей № 43
Харківської міської ради»,
enkochetova@gmail.com*

Синельник І. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
Навчально-науковий інститут "Українська інженерно-педагогічна академія"
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
irinasinelnik@karazin.ua*

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті висвітлено нові підходи до розвитку обдарованих учнів через інтеграцію в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій. Обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку: підвищення рівня пізнавальної активності обдарованих учнів через збагачення уяви засобами когнітивної комп'ютерної графіки та удосконалення комунікативної компетентності через організацію спільної діяльності. Представлено авторські педагогічні практики та способи впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, когнітивна комп'ютерна графіка, креативність, обдарованість, розвиток, творча діяльність, уява.